Социолошки преглед, vol. XLIV (2010), no. 4, стр. 503–540

Предраг Свилар
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет

UDK: 316.65:16.375
Оригиналан научни рад
Примљен: 1. 11. 2010.

"ЗАПАДНИ БАЛКАН" – ПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ И МЕДИЈСКА УПОТРЕБА

Анализом садржаја медијских архива, доступних путем интернет презентација најзначајнијих и најутицајнијих медија и новинских агенција, затим коришћењем интернет претраживача, извора и архива званичних државних институција, међународних владиних и невладиних организација - покушаћемо да укажемо на политичку условљеност појављивања и примене терминолошке конструкције "Западни Балкан", као и на политичке корене назначене конструкције.

Показаћемо да се кроз анализу политичког контекста и њене медијске употребе, терминолошка конструкција „Западни Балкан" може тумачити на више нивоа и посматрати из више углова. „Западни Балкан" је и терминолошка конструкција и регионално одређење који су одраз неодлучности Запада у односу на друштвено-културолошка својства Балкана и утемељење балканских култура као иманентно "европских". У исто време је и средство којим се именује одређени историјско-политички тренутак у којем се друштва обухваћена том одередницом налазе. Такође, конструкцију „Западни Балкан" можемо тумачити и као практично методолошко и класификаторско средство именовања друштава на Балкану, која се налазе изван оквира Европске Уније. Са друге стране, представља и усклађивање балканистичког дискурса са актуелним политичко-историјским околностима и процесима. У наведеним оквирима проналазимо потврду да Запад поседује моћ да производи доминантне дискурсе и објекте дискурса, као и да у оквиру тих дискурса одређује позиције и додељује им конотативне садржај.

Кључне речи: *Западни Балкан, медији, политика, балканистички дискурс*

* * *

Историја медијске употребе одреднице "Западни Балкан" сеже до 19. века. Текстови објављени у *Њујорк тајмсу* 9. децембра 1877. год. (Opinions of the British Press.; The London Times on the late advance on Tirnova, 1877.), *Чикаго трибјуну* 6. фебруара 1878. год. (A new comparisons that speak from themselves. The Servians, 1878.) и *Сиднеј морнинг хералду* 2. марта 1878. год. (English and foreign affairs Page, 1878.), у којима се спомиње одредница "Западни Балкан", осим што јасно указују на англо-саксонске медије – *Њујорк*

тајмс и *Лондон тајмс*, *Чикаго трибјун* и *Сиднеј морнинг хералд*,[1] доносе и три јасно уочљиве карактеристике које обележавају медијско појављивање те синтагме *пре* њене употребе у савременом контексту регионалног одређења. Ради се о следећим дискурсним карактеристикама: сукоби или постојање тензија које могу довести до сукоба; географска лоцираност која обавезно укључује и подручја географског обода Балкана, која се у западном јавно-политичком дискурсу неизоставно сматрају делом Балкана, иако су често изостављена у географским одређењима (Босна, Херцеговина, Далмација, Црна Гора, Војна Крајина); постојање ширих војних, политичких и гео-стратешких интереса Запада у политичким процесима на које се написи и анализе односе.

Други “талас” текстова о Западном Балкану у 19. веку покренуло је објављивање књиге Х. Томсона (H.C. Thomson) *The Outgoing Turks.* Отворена su питања о политичким и стратешким интересима Запада на овом подручју. Текстови објављени 1897. године у *Чикаго трибјуну* 21. маја (Fresh Literary Notes, 1897) и 23. јуна (Among The New Books: H.C. Thomson’s Noteworthy Travels Among The Turks, 1897), *Њујорк тајмсу* 26. јуна (Turks and the Balcans. An interesting stady of conditions in southeastern Europe, 1897) и 19. августа (Austria and Russia, 1897), указују на политичку условљеност употребе термина “Западни Балкан”. Ова оцена се пре свега односи на текстове из периода 1877-78., који су углавном мотивисани политичким дешавањима, те је и акценат стављен на односе, односно сукобе, балканских народа/држава и Отоманске империје. У њима препознајемо наведене дискурсне карактеристике, које су посебно јасно видљиве и у текстовима из 1897.год. Тако се у тексту о запажањима Х. Томсона експлицитно помињу све три карактеристике: географска лоцираност - Далмација, Босна, Херцеговина, Славонија и Црна Гора; запажања да су ова поднебља насељена становништвом које није у стању да организује ефикасну самоуправу, која би омогућила развој модерних институција, трговине и сигурности; а у тексту од 19. августа исте године износи закључак да би “становништво Западног Балкана имало значајну корист од владавине Аустрије, показану огромним напретком оствареним у Босни и Херцеговини”, сублимише тврдње о постојању кризе (Анексиона криза) на “прекодринском” Балкану, и сугерише да је решење које препоручује Запад, неупитно прихватање западног политичког и културног ауторитета усклађено са гео-стратешким интересима Западних држава, најбоље решење за балканске народе.

Почетак 20. века донео је додатно утемељење појма “Западни Балкан” као оквира који помаже анализирању Западних (англо-саксонских) геостра-

[1] Сматрамо да би Аустралију и Нови Зеланд требало уврстити у овај корпус медија, а текст је написао дописник из Лондона.

тешких интереса на југоисточним ободима Европе. Као пример такве употребе могу послужити два текста објављена у новозеландским дневним листовима *Хавера анд норманбај стар* (The Week (1904) и *Вантануи хералд* (The Western Balkans – Aspirations of the Serbs, 1909). У првом чланку анализирани су односи Запада и Турске, као и потенцијална претња руског утицаја на регион од изузетног политичког, војног и трговачког значаја за Запад. У другом чланку анализирана је пресуда аустријског суда донета против тридесет и једне особе због издаје и стварања државе под српском круном на територији Хрватске и Босне и Херцеговине. Други чланак показује да се израз "Западни Балкан", у том тренутку, јавио у медијској употреби у англо-саксонском подручју јер, иако се ради о догађају у Аустрији, ни један чланак у листовима германске журналистичке традиције не приступа тој теми као питању "Западног Балкана".

Такође, рани текстови у којима се спомиње "Западни Балкан" одсликавају две, донекле опречне карактеристике, које се балканистичким дискурсом приписују "целовитом" Балкану: нижи ниво цивилизацијског развоја, суровост и спремност на бескрупулозне обрачуне, али и гостопримљивост и предусретљивост са којима ће се сусрести странци који буду дошли у ове крајеве. Тако, са једне стране, имамо текстове попут оног Џона Картера од 22. маја 1927. год. (Carter, 1927) о путописној репортажи МекЕдмондса у којој "гостопримљивост и толеранција чине путовање по Западном Балкану тако очаравајућим", што потврђује створену слику о Балкану као о сирово-љупком свету очаравајућем за западњаке уморних од монотоније "цивилизираности". Такву слику Балкана дочарао је и А. Лајал ставом да на Балкану "домаћи убијају само пријатеље и познанике и ретко се заваде са странцима… Ако вас у три ујутро спопадне жеља да прошетате по некој балканској вароши, ризик да ће вас неко ударити по глави, толико је мали да заиста не вреди одолевати тој жељи." (Лајал, према: Тодорова, 2006: 255). Насупрот имамо текстове у којима се потенцира заосталост Балкана, тако да "Западни Балкан" сасвим случајно, игром речи, постаје и један од првих термина којим се, у медијској сфери, Балкану приписује сва негативна конотација која му је додељена балканистичким дискурсом.[2]

---

[2] Текстови у *Њујорк тајмсу* од 31. октобра (Theatrical Notes, 1907) и 4. новембра 1907. год. (Amusement Notes, 1907), као и *Хартфорд курента* од 5. новембра (The Western Balkans, 1907) и *Бостон дејли глоба* од 10. новембра (In the Western Balkans, 1907), у којима се најављује и извештава о наступу Џорџа Нокс МекКејна на Карнеги Лицеју о "дивљачкој Европи" ("Savage Europa") под називом "The Western Balkans", заправо нису текстови у којима се описују карактеристике ентитета препознатог као Западни Балкан, већ извештаји о представи у којима се, вештом игром речи, конотације "Дивљег Запада" приписују "дивљем" Балкану.

У том контексту би требало протумачити и текстове настале знатно касније, и такође сврстане у “пред-регионално” појављивање термина, у којима се термин не користи као ознака географско-политичко-културолошког појаса, него као израз којим „Балкан“ постаје “метафизичка” одредница фрагментације. Извештај “The Struggle in Europe” (1937), у којем је Шпанија током грађанског рата описана као Западни Балкан и текст “Q, C-N-DA!” (Doig, 1979), који чак садржи и мапу “Западног Балкана” – Канаде расточене на двадесетак засебних целина, то сликовито приказују. Међутим, као што је већ напоменуто, ови текстови не одсликавају начин употребе те синтагме, него одсликавају дух доминантног балканистичког дискурса и атрибута балканизација (чија медијска употреба сеже даље него што се то често напомиње – *Toledo Blade* (1910), *New York Times*, *Herald Journal*, *Montreal Gazzete* (1918), *Pittsburg Press* (1919); извор: news.google.com).

Посебно интересантну карактеристику медијског коришћења конструкције “Западни Балкан”, као ознаке препознатог географског подручја, представља интензификација њене употребе за време светских ратова (који су значајно утицали на изглед политичке мапе света и особито Балкана). Ти сукоби су (пре)обликовали сфере утицаја великих сила, па су и медијске анализе које су обухватале и промишљања геостратешких интереса Запада неминовно подразумевале актуализацију синатагме Западни Балкан. Текстови објављени у америчким (*Lewiston Daily Sun*, *Miami News*), канадским (*Quebek Telegraph*) и новозеландским (*Evening Post, Poverty Bay Herald*) (видети: news.google.com) новинама током Првог светског рата, који садрже израз “Западни Балкан”, имају једну заједничку карактеристику – говоре о стварању и утицају снажне регионалне силе, оличене у државној творевини јужнословенских народа, на интересе великих сила Запада, како САД и Велике Британије, тако и Француске, Италије и Немачке. Иако ти текстови садрже подршку стварању такве државне заједнице, као и истицање значаја и пожртвованости српске војске, приметно је напомињање да те територије које чине нову државу “чине импозантну површину, двоструку или троструку Шпанију, или било коју другу секундарну силу Европе, а по површини и популацији пристиже неке од највећих сила” (New Slav Kingdom, 1917), као и да питање протектората Италије над Албанијом оспорава “та израстајућа снажна унија Срба, Хравата и Словенаца”, као и да је то питање са три виђења – Италијанским, Грчким и Словенским “вероватно било једна од главних дискусија на недавној тајној конференцији о Балкану одржаној у Паризу”. (Italy’s Proctecorate over Albania makes one more problem to settle, 1917)

Међутим, најбољи пример употребе анализираног термина у функцији интереса и дипломатско-политичке аналитике држава англо-саксонског на-

слеђа представљају штампани медији из периода Другог светског рата. О томе сведочи податак, да се од почетка рата до искрцавања савезничких трупа на Сицилију (јул 1943. године) "Западни Балкан" *ниједном* не спомиње у писаним медијима, а само до краја те 1943. године, ту одредницу налазимо *двадесет два* пута у седамнаест различитих медија САД, В. Британије, Канаде и Аустралије (подаци доступни на: news.google.com). Међу њима су и они најутицајнији, попут *Њујорк тајмса* или магазина *Тајм*. Поставља се питање - зашто баш тај историјски догађај можемо посматрати као кључни у употреби синтагме "Западни Балкан"? Одговор и разлог проналазимо у историјској чињеници да је успехом савезничких трупа при отварању јужног европског фронта, отворено и питање даљег правца деловања трупа Западних сила, као и њихова реална могућност утицаја на политичке процесе и војне активности на Балкану. Како пре офанзиве западних савезника, у медијима није било текстова у којима се помиње термин Западни Балкан, закључујемо да је до његове актуализације дошло превасходно постојањем војно-политичке моћи која би омогућила остварење интереса Запада. Ову оцену додатно потврђују подаци из 1944. године. Уколико као догађај, који симболички окончава могућност Запада да утиче на дешавања на Балкану, узмемо улазак Совјетске армије у Београд (20. октобар), када је успостављена доминација те велике силе и над западним делом Балкана, и ако уз помоћ тог критеријума ишчитамо употребу термина Западни Балкан у западним медијима, долазимо до изузетног и, за нашу анализу, драгоценог податка. Наиме, до 20. октобра 1944. године, "Западни Балкан" се спомиње тринаест пута у девет медија. А од 20. октобра 1944.год. па до априла 1984. године, значи у *следећих 40 година, "Западни Балкан" се спомиње свега пет пута*. Податак довољно говори сам за себе. Када имамо у виду да и тих пет текстова чине написи попут "Our biggest war mistakes" (Baldwin, 1950), у којем се анализирају грешке Запада због којих је изгубљена контрола над Балканом и Источном Европом, као и већ помињани текст о Канади у којем је у питању игра речи, а не текст о овоме поднебљу, закључујемо да је "Западни Балкан" готово у потпуности нестао из сфере западно - медијског интересовања.

Разлози за то су очигледни – "гвоздена завеса" у Европи, као и значајна улога социјалистичке Југославије у остваривању Западних интереса у овом делу Европе. Не постоје сукоби (нити су у интересу Запада), а регион "преко-дринског" Балкана обухваћен је једном државом која је у складу са Западним интересима па, самим тим, нису биле неопходне анализе које би подразумевале постојање "Западног Балкана".

1. Политичко конструисање и медијска промоција “Западног Балкана”

Повратак медијске употребе овог термина забележен је средином осамдесетих, када се слом (идеолошки) Источне Европе већ назирао. Иако број чланака у којима се користи одредница “Западни Балкан” и даље није запажен, сваке године јесте забележен макар један случај употребе ове одреднице у неком тексту. Међутим, са променама у источном блоку почетком и средином деведесетих година, у складу са новим-старим интересима Запада, термин “Западни Балкан” је нестао из медија. Медији и политичке елите определили су се за приступ који је подразумевао целовит Балкан. Запад је Балкану и балканским сукобима приступио са позиција својих геополитичких интереса и циљева, али и са позиција културолошко-цивилизацијске сличности. У складу са таквим ставом и приступом, народи новонасталих држава који су историјски, конфесионално и својом традицијом били блискији Западу, добили су подршку. Већ створени балканистички дискурс покренуо је стварање “инфраструктуре мишљења”, која је омогућавала да се на основу, тој инфраструктури иманентне аксиомске нецивилизираности Балкана, лакше успоставе дихотомије манихејског карактера. У таквим околностима термин Западни Балкан не представља довољно функционално регионално одређење, које би омогућавало ревитализацију и селективну медијску примену балканистичког дискурса.

Наглашавамо да ово не значи да се “Западни Балкан” није појављивао деведесетих у медијима. Термин је био присутан, и то готово искључиво у Западним медијима, али не у мери регионалних оквира, што би евентуално служило и за обликовање перцепције западне јавности у односу на цело подручје. Тврдњу износимо имајући у виду број објављених чланака о дешавањима на Балкану деведесетих година прошлог века. У архивама се налази више од 10.000 чланака по години, а појављивање термина “Западни Балкан” је практично маргинално. У периоду (1991-1997.) у којем је било највише чланака о Балкану у Западним медијима, појављивање термина Западни Балкан је спорадично и без већих осцилација у броју помињања:

година	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
фреквенција	8	8	5	12	13	13	16

(извор: news.google.com)[3]

[3] Међутим и овај број је упитан, када имамо у виду чињеницу да су неки од ових чланака допуњени при архивирању и да садрже податке из каснијег периода, то јест податке након 2000. године.

Иако су и најзначајнији медији Запада, иначе етаблирани творци јавног мишљења (opinion makers), употребили у овом периоду одредницу Западни Балкан (*New York Times, Washington Post, Chicago Sun, Independent, BBC, Economist, Newsday*…), она још увек не представља значајнију медијску одредницу. Ипак, истичемо значај текста објављеног у *Њујорк тајмсу* 8. јула 1992.године (Whitney, 1992) у којем се, као што ће то и анализе које следе показати, јасно види да медијско појављивање термина Западни Балкан директно проистиче из његове претходне употребе у званичним саопштењима и закључцима политичких лидера. Спомињање "Западног Балкана" на самиту лидера Г7 (групе седам најразвијенијих држава Запада), показује да у оквиру званичних скупова овај термин егзистира као регионална одредница, као и да од његове употребе у политичкој сфери зависи фреквенција његове примене у медијској сфери.

Нашу тврдњу поткрепљујемо резултатима претраге доступних материјала из архива Британског парламента (publications.parliament.uk, грађа доступна од 1992. године). Заправо они су и разлог због чега претходни стратум окончавамо 1997. годином. Према подацима до којих смо дошли прегледом наведеног архива, "Западни Балкан" се први пут спомиње 1998. године - 27 пута у 8 докумената. Имајући у виду значај докумената као и учесталост спомињања предмета наше анализе,[4] поготово ако имамо у виду да се термин Западни Балкан у претходних шест година ниједном не појављује, долазимо до закључка да управо те године започиње акцелерација медијске присутности те одреднице. Већ смо показали да у преходном периоду постоји стабилан тренд уравнотежене, ниске фреквенције употребе у медијима термина Западни балкан. Међутим, од 1998. године може се приметити стабилан тренд константног пораста употребе. Број медијских написа са овом одредницом значајно се увећава:

година	1998	1999	2000	2001	2002
фреквенција	56	123	211	234	295

(извор: news.google.com)[5]

[4] Меморандум министарства за иностране односе, записници о расправама чланова парламента с министарством иностраних односа, обраћање Р. Кука, министра иностраних послова у парламенту, као и у документу о припреми за самит европских лидера у Кардифу.

[5] Уз исту ограду, као и у претходном периоду да су неки од података допуњени накнадно и да је број текстова објективно мањи, али тренд у сваком случају постоји.

Имајући у виду и тренд употребе термина Западни Балкан у политичкој сфери, могуће је констатовати постојање синхронизоване медијске и политичке употребе термина.

година	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
помињање у британском парламенту	27	42	58	42	37	52	151	161	248	180	324	209

(извор: publications.parliament.uk)

Анализа коришћења синтагме Западни Балкан у периоду 1998-2003., осим учесталости, показује и тренд употребе овог термина у свим релевантним медијима.[6] Међутим, за нашу анализу је веома битно и то што се за овај период везује почетак употребе термина Западни Балкан у званичним документима, пре свега документима Европске уније. Док се у медијима овај термин и даље користи у различитим контекстима, као што то показују примери написа из XIX века и прве половине XX века, примена у званичним документима обликовала га је на начин како се данас овај термин употребљава – препознати регион, чије су одлике “претприступне” процедуре и услови. Тако се у пратећем документу Бечког европског самита (11-12. децембар 1998.) наводи: “припрема прве заједничке стратегије за Русију, Украјину, Медитерански регион и Западни Балкан” (Presidency Conclusions, 1998). А у одлуци Савета Европске уније од 5. децембра 2000., у члану 17. прецизирано је да су “активности које се уређују овим правилником део западнобалканске политике и неопходне су зарад имплементације циљева” (Council regulation (ec), 2000). Успостављање институција (директората, комисија, повереника), којим се уређују односи са “Западним Балканом”, заправо је припрема за оно што се догодило 2003. године - медијску конструкцију региона Западног Балкана. Ради се о самиту Евртопске уније у Солуну јуна 2003. године, када је усвојена Солунска агенда за државе Западног Балкана у којој су сублимиране све претходне одлуке и ставови ЕУ и у којој су потврђене “европске перспективе” држава региона, али и услови и кораци ка њој. Тада је Западни Балкан постао препознат географско-политички регион (видети: The Thessalonniki agenda for the Western Balkans – moving towards european integration. Declaration, 2003). Колико је то утицало на медијску присутност термина Западни Балкан, показује податак да се 2002. године овај термин у ме-

[6] 1998 – *Associated Press, Evening Mail, Herald Tribune*, 1999 – *Gardian, Mirror, United Press*, 2000 – *CNN, Mond,* 2001 – *Daily Telegraph*.

дијским извештајима спомиње 295 пута, док се 2003. појављује у 773 одреднице:

година	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
фреквенција	773	688	883	831	860	802	810

(извор: news.google.com)

Да је "Западни Балкан" постао и политичка и медијска реалност, потврђује и архива Асошијетед преса. Однос помињања термина Западни Балкан и Балкан, поделили смо у три стратума – до 2000. год, од 2000. до маја 2003. (извештаји о припремама за Солунски самит) и од маја 2003-2009., а резултати су следећи:

	Западни Балкан	Балкан
до 2000. године	**1**	276
01. 01. 2000 – 01. 05. 2003	10	143
01. 05. 2003 – 31. 12. 2009.	**123**	118

(анализиран: aparchive.com)

Потребно имати у виду и то да је у вестима терминолошки некада немогуће избећи одредницу "Балкан" (нпр. због присуства Грчке, Румуније или Бугарске у извештају), па је описани однос у корист Западног Балкана још израженији него што то горње цифре показују.

Како дефинисати Западни Балкан и које су његове карактеристике? Да ли употребити најчешћу дефиницију - ради се о региону насталом од држава бивше Југославије, без Словеније и Албаније? Које су то специфичности које тај регион чине целином и због чега баш те државе?

Приказани статистички подаци недвосмислено указују на чињеницу да отпочињање формалног и институционализованог процеса прикључивања тих држава Европској Унији и коришћења "Западног Балкана" као регионалне одреднице временски коренспондирају. Стога је и могуће констатовати да је сам "састав" Западног Балкана (државе које га сачињавају), одређен искључиво политичким контекстом. Стога је нпр. Албанија обухваћена овом одредницом, иако не припада "Западном Балкану" ни географски ни по историјском наслеђу. Са друге стране Словенија то није, иако би морала бити и део Западног Балкана. Позиција Словеније је медијски занимљива и због тога што у западним медијским приказима често добија статус балканске државе, али не и западно-балканске државе. Налазимо да то добро илуструје изјава Б. Поселта, посланика немачке партије CSU, обајављена на телетексту ТВ РТЛ (Хрватска) 1. јула 2009., у којој оставку И. Санадера са места председ-

ника владе Републике Хрватске тумачи блокадом хрватског процеса прикључења ЕУ “подстакнуту словеначким балканским, провинцијским национализмом”. Сматрамо да овај пример указује на то да се одредница Западни Балкан користи искључиво за земље кандидате, али уједно указује на то која је доминирајућа конотација Балкана уколико се употребљава без “снажног” прилога - Запад.

На основу чињенице да у државама региона до 2003. год. термин Западни Балкан готово и није постојао у медијско-академском оптицају (осим у спорадичним извештајима који су се односили на изјаве и ставове западних званичника), као и чињенице да не постоје културолошке карактеристике које га самоутемељују и диференцирају у односу на друге државе које га окружују, нити заједничко, јединствено историјско искуство које се може односити само на те државе, закључујемо да је Западни Балкан продукт политичког пројекта. Тако створен “Западни Балкан” поседује значајну карактеристику, која га битно разликује од примене тог термина током његовог досадашњег коришћења – “Западни Балкан” више није одредница за регион који је поприште сукоба, него управо супротно, “Западни Балкан” као регионална одредница у новом контексту односи се искључиво на прилоге и извештаје у којима доминирају вести о миру, сарадњи и “европским вредностима”. Ова карактеристика је у неким случајевима толико изражена, да се може говорити о чувању “чистоте” термина.

Имајући у виду статистику до које смо дошли анализом вести Асошијетед преса од маја 2003. па до краја 2009., у којој смо као критеријум разврставања вести применили то да ли се ради о прилозима о процесу прикључења ЕУ и регионалној кооперацији или не, ова тврдња о патерналистичком односу западних медија према термину Западни Балкан лако се може доказати. Однос употребе одредница Балкан и Западни Балкан у прилозима о прикључењу и сарадњи је *51 према 8 у корист Западног Балкана,* док је у другој групи однос *110 према 72, али у корист термина Балкан*![7] Таквом диференцијацијом вести постиже се двоструки ефекат: оснажује се западна перцепција, али и западни приступ Балкану. Наиме, прилози са негативном конотацијом, који се представљају као прилози са Балкана оснажују балканизам као матрицу поимања балканске стварности. И супротно - прилози са позитивном конотацијом, који се представљају као вести са “Западног Балкана”, омогућава-

[7] У њима најчешће доминирају прилози о шверцу наркотика, проституцији, проблему емиграната, процесу ширења НАТО-а, фундаментализму, проблему Косова, унутаррегионалним тензијама, Хашком трибуналу, политичким проблемима, гасној кризи, етничкој мржњи, али и свакодневним друштвеним дешавањима.

ју да новостворени ентитет буде медијски обликован тако да буде прихватљив широј западној јавности. Таквим односом "Западни Балкан" не би представљао неутралну географску одредницу, него политичку одредницу другачије медијски окарактерисану од дотадашњег Балкана. Његовим настанком и медијском употребом, Балкану се додељује појам Запада, појам који својом снажном позитивном конотацијом и симболиком (наравно, у оквирима западних друштава) преобликује перцепцију западне јавности. Практично и неопходно, јер прикључење овог региона "европским токовима" сада представља значајан стратешки, политички, војно-безбедоносни и економски интерес тог истог Запада. Доказе за наше тврдње налазимо и у документима доступним у архиву Британског Парламента, као што је "EU enlargement: Western Balkans": "Обећања ЕУ нису била у потпуности алтруистична. Иако је постојало осећање међу неким политичарима да је Европа изневерила Балкан претходних деценија, нуђење могућности проширења није извирало у потпуности из осећаја кривице или жаљења. Као и у свим дотадашњим проширењима сопствени интерес позициониран је високо на листи разлога Уније за проширењем. На једном нивоу Западни Балкан је понудио ентузијастичка и некоришћена тржишта. На другом, исказана је потреба да се промовише регионална стабилност на оном подручју које је 2007. постало европска југо-источна граница, што је геополитички разлог који се не може пренебрегнути." (Brown, Attenborouhg, 2007:9) Имајући у виду *западне интересе* за прикључивање региона ЕУ, а са друге стране и расположење западне јавности према балканским државама и њиховом прикључењу ЕУ[8], понајвише проузроковано управо дотадашњом стигматизацијом Балкана западним балканистичким дискурсом, медијски приступ је очекивано подразумевао заокрет у презентовању држава тог региона. Управо наведени цитати олакшавају и потврђивање полазних хипотеза. Искази попут оног да је од 2007. *граница Европе, а не граница Европске уније*, као и да је та граница у региону "Западног Балкана", али и став да државе Балкана тек када "комплетирају услове" могу постати чланице ЕУ, показују да је термин Западни Балкан:

[8] "Јула 2006. истраживање "Еуробарометра" показало је да је у Немачкој 66% популације против даљег проширења, насупрот 28% који су за… Такође, у Француској, Холандији, Белгији, Луксембургу, Финској и Аустрији апсолутна већина је против… Према тим истраживањима, једино Хрватска (56% Еуробарометар, 51% Стандард) ужива подршку већине ЕУ 25 популације да када једном комплетира услове постане чланица ЕУ… Македонија (49%, 41%), БиХ (48%, 40%), Србија и Црна Гора (39%, 39%), Албанија (33%, 32%" према: Brown, A., Attenborouhg, M. (2007). EU enlargement: Western Balkans. International affairs and defence section – House of Commons. *Parliament.uk.,* p. 14.

1. Израз неодлучности Запада о друштвено-културолошким својствима Балкана и утемељењу балканских култура као иманентно европских. Он је из визуре Запада сада на прагу постајања “Европе”, наравно прихватањем западних стандарда, и синтагмом “Западни Балкан” “припомаже” се том процесу, обликује се западно јавно мнење у том правцу, али се, имплицитно, подразумева да до окончања тог процеса регион, ипак, остаје на спољашњем ободу Европе. Тек “комплетирањем услова” моћи ће да постане “Европа”, односно да буде препознат као “цивилизовано друштво”.
2. Западни Балкан је и средство самеравања, које није само одређење регионалности, него и одређење историјско-политичког тренутка неодређености. “Западни Балкан” ће постојати само док постоји процес прикључења ЕУ. Након тога, или ће бити обухваћен појмом Европа (уколико буде интегрисан) или ће постати трајни Значајни Други Европи. Стога, још увек, за Запад, не може да буде југо-источна Европа, јер још увек није “Европа”, али више не може ни да буде само “Балкан”, јер више није у интересу Запада да буде “апстрактни демон” (Тодорова, 2006:103).
3. Практично методолошко и класификаторско средство именовања друштава на Балкану, која се налазе изван оквира Европске Уније. Осим његове улоге да означи промену медијског односа Запада према балканским државама (проузруковану чињеницом да сада све владајуће елите друштва Балкана теже евро-интеграцијама, а самим тим и прихватањем западних вредности и услова), служи да се именују она друштва која су у том недефинисаном политичком положају. Управо зато и тврдимо да су карактеристике овог регионалног одређења искључиво политичке природе и то унапред ороченог трајања, јер окончањем таквог статуса престаће да постоје и узроци који су довели до таквог одређења.
4. Средство испуњења геостратешких циљева усмерених ка томе да инкорпорирањем западних вредности и институционалних оквира целокупни Балкан буде зона утицаја Запада, што ће довести до испуњења значајних политичких, економских и војно-безбедоносних циљева Запада.
5. Усклађивање балканистичког дискурса са политичко-историјским околностима и процесима. Јер, управо постојање ове фазе у којој долази до “комплетирања услова”, имплицитно се “потврђује” да Балкан није “Европа”, али да може то да постане. Наравно уколико прихвати западне стандарде, институције и вредности. То уједно значи

ретроактивно „оснаживање“ “истинитости” балканистичког дискурса и релевантних инфраструктура мишљења, које омогућавају његово даље постојање у случају да Балкан не приступи ЕУ, али и давање за право приступу који је Запад имао током последњих сукоба на Балкану. Пример који може сликовито дочарати промену у односу на главни ток балканистичког дискурса, али и “оправдање” његовог постојања и “оправдање” политичког приступа Запада Балкану, јесте изјава Т. Блера из 2003. године (године “рођења” Западног Балкана као региона), који је само четири године раније на Балкану препознао борбу цивилизације са својим антиподом – “Ми још нисмо завршили посао на Западном Балкану, а неће бити готово док све државе Западног Балкана не буду у потпуности интегрисане у Европску Унију.” (EU Balkans Preview: Rebuilding of Belgrade with cash from European Union, 2003). Самом чињеницом да Т. Блер, један од најприсутнијих заговорника “цивилизовања” и “милосрдних анђела”, препознаје “Западни Балкан” као наставак започетих “напора”, указује на опстанак како политичких циљева, тако и дискурзивне матрице балканизма.

6. Продукт конструкције друштвене реалности којим западни дискурс остаје једино мерило ствари. Потврђује се моћ Запада да производи доминантне дискурсе и објекте дискурса, као и да у њиховим оквирима одређује позиције и додељује конотативне садржаје објектима дискурса. “Западни Балкан” нити је постојао изван англо-саксонске праксе, нити су друштва која га сачињавају имале потребу за таквим одређењем. Искључиво захваљујући моћи Запада да објекте свог дискурса, као и именовања проистекла из сопствених интереса учини “обавезујућом” перцепцијом, Западни Балкан је постао реално егзистирајући друштвени фактум присутан у академско-медијској сфери највећег броја друштава.

Сматрамо да је потребно још једном нагласити да Западни Балкан представља нову фазу балканистичког дискурса. Иако је доминантна балканистичка реторика у западним медијима данас готово ишчезла, постојање Балкана у синтагми којом се отвара могућност да и балканска друштва постану део “Европе”, указује на две чињенице – да се задржава супремација Запада над одређењем појма Европа, као и да се због другачијих политичких околности и интереса Запада ублажава другост и негативност дискурзивног Балкана. Дата му је нова, повољнија конотација и самим тим већина балканских друштава која су обухваћена новим регионалним одређењем прихватају га и примењују у јавно-медијској сфери, осећају се конфорно у њему, јер сматрају да је “европска перспектива” којој теже могућа кроз тај регионални оквир.

Чини се да стари „Балкан“ ишчезава, а на његово место долази нови, „Западни“, који пружа наду да ће Запад препознати да се на балканској територији “Европа” (поново) рађа. Иако, евидентно, управо тај нови оквир и даље негира неусловну европејност Балкана и самим тим представља само нови облик балканистичког дискурса Запада, прилагођен новим условима, контекст његове примене довољно је примамљив да буде прихваћен ос стране политичких и медијских “елита “Западног Балкана”.

Стога је и даље отворено питање - на који начин тумачити постојање и примену синтагме Западни Балкан? Да ли је посматрати као чин којим се умањује европско утемељење Балкана, или је разумевати као одредницу која има задатак да европско утемељење Балкана увећава?

Проучавање процеса самоименовања у складу са западном идиоматијом, па самим тим и примену синтагме Западни Балкан на Балкану требало би тумачити двојако. Као прво, њена примена представља израз политике “линије мањег отпора” политичких, академских и медијских “елита”, јер “виши циљ” – европске интеграције, уклања из фокуса, као маргинално друштвено питање, опстанак балканистичког дискурса. Као друго, њена употреба представља доказ оствареног “напретка” балканских друштва, па самим тим, “елите” њеном применом акцентују свој “успех” и “допринос” у приближавању Балкана “Европи”, што опет потврђује присуство, али и интериоризацију балканистичког дискурса. Осим тога, намеће се и закључак да “Западни Балкан” заправо умањује европско утемељење Балкана.

Сваком констатацијом “напретка”, потврђује се “истинитост” балканистичког дискурса, те се тако одржава и симболичка слика “цивилизацијске” надмоћности Запада. Чува се хијерархијска структура цивилизованости на европском континенту, чијом се употребом, имплицитно, “непромењеном” Балкану одриче европски карактер, односно он опстаје конституисан као “имагинарни локалитет, као колективитет који показује једну “мање цивилизовану” верзију правог и исправног европског идентитета” (Лонгиновић, 2003:70). Синтагма Западни Балкан представља и опомену балканским друштвима да се мора уважавати моћ Запада, односно, балканска друштва уколико желе да остваре своје интересе (а процеси европских интеграција јесу и интерес Балкана), морају се повиновати именовањима, институционализованим категоријама које тај процес са собом носи. Из свега могуће је закључити да “Западни Балкан” представља појам који је у складу са референтним оквиром који балканистички дискурс конструише, као и да омогућава опстанак симболичког и вредносно подређеног положаја Балкана. Простом употребом синтагме не уклањају се имплицитно манифестоване негативне културно-симболичке конотације Балкана из реторике и симболичког обрасца

Запада. Односно, опстају сви они елементи дискурса који у друштвеној и политичкој пракси онемогућавају да Балкан репрезентује своју прошлост, своју садашњост и своју будућност као иманентно европску. Примена термина Западни Балкан не представља укидање инфраструктуре мисли која омогућава постојање доминације и хијерархизације у оквиру изградње европског идентитета, као идентитета који уважава и баштини сва своја регионална наслеђа, нити омогућава медијску репрезентацију (западно)балканских друштава, засновану изван балканистичког оквира којим је пожељно да се Балкан самостигматизује.

Стога, можемо констатовати да је само променом става према сопственом наслеђу, сопственим именовањем сопствених искустава, друштвених и политичких процеса и колективног идентитета, могуће допринети укидању релевантности балканистичког дискурса, што би требало да представља један од најзначајних циљева балканских друштава и елита. Пуко успостављање "Западног Балкана" као одреднице која би требало да уклони негативне симболичке карактеристике термина Балкан, није ни довољан ни одговарајући приступ, него је управо пут којим се потврђује оправданост и неопходност политике симболичког "убиства" Балкана, зарад "европске перспективе", што имплицитно искорењује Балкан из Европе. Сам, без присуства моћног симболичког дејства појма Запад, семантичког еквивалента (у оквирима западног дискурса) за цивилизованост и прогресивност, Балкан и даље остаје симбол којим, сваки пут када то затреба, "Европа" опомиње балканска друштва да нису довољно "напредовала", да процеси не иду у пожељном правцу (по проценитеље) и да се тежње ка интеграцијама могу безуспешно окончати. Са друге стране, термин "запад" у синтагми "Западни Балкан" нуди могућност да се тежње окончају успехом и тако, напокон, балканска друштва уврстити у "Европу". Управо су то разлози због којих указујемо на то да је неопходно увидети да употреба нове синтагме ни на који начин не доприноси укидању негативних конотација самог појма Балкан, него супротно, даје могућност балканистичком дискурсу да се прилагоди новим политичким околностима. Условљеност о којој говоримо и која је иманентна синтагми Западни Балкан, потврђује опстајање симболичко-конотативне хегемоније Западног дискурса и, на жалост, умањује потребу за променом поретка у симболичком универзуму. Поретка чији се доминантни обрасци не подвргавају преиспитивању и опстају са својим аксиомским карактером, у којем "Балкан" остаје "цивилизацијска увреда", опстаје као симбол неевропства и свега што Европа "у ужем смислу" не жели у европском одређењу. Питање идентификације медијско-академске "елите" са негативном сликом о нама, употребом ове синтагме се не решава, него она остаје дубоко укорењена, непромењеним

односом према значењу као и употребним, фигуративним и метафоричним перформансама појма Балкан. На тај начин, опстаје доминантни образац којим Балкан уместо да напокон стекне место конститутивног Субјекта европског идентитета, остаје Објект “модернизација”, “европеизација” и “цивилизовања”. Из тог разлога можемо сматрати и да употреба термина “Западни Балкан” заправо представља ултимативну победу балканистичког дискурса. У дискурс су инкорпорирани нови појмови, нови објекти који су задобили своје место и закон појављивања, а не ометају постојање односа који га дефинишу, односно не угрожавају егзистенцију дискурса и моћ која га обликује.

Још једном истичемо да читав процес увођења “Западног Балкана” у медијске извештаје, начин његове примене (одабир у којим ће се вестима употребити), као и тренутак његовог појављивања, опет указују на то да су информације очигледно више и од изношења чињеница о одређеним догађајима, процесима и појавама, па чак и од давања контекста тим информацијама. Медијске поруке представљају моћне симболе којима се, избором термина и односом конотативних асоцијација у њима, изражавају и(ли) потврђују вредности, идентитет и хијерархијски однос учесника и објеката информација. Самим тим, давање новог имена, које је у анализираном случају део медијског уоквиривања (media framing), није пуко именовање. У случају анализиране конструкције, име представља одраз моћи Запада да процени шта је Европа, а шта није, које су вредности европске, а које нису, као и могућност (ре)конструкције и перцепције идентитета у складу с конкретним, реалним политичким циљевима. Увођење имена Западни Балкан заправо је део политичког пројекта, којим се прецизним одабиром речи у дискурзивном универзуму одређује актуелни статус локалних друштава. Новим именом отпочиње пројекат (ре)конструкције балканског културног идентитета као *потенцијално* европског, односно дебалканизација Балкана, али без укидања балканистичког дискурса.

Што се тиче појављивања термина “Западни Балкан” у медијским архивама Западних, не англо-саксонских држава, уз један изузетак, до марта 2003. године готово да није у употреби,. Трагајући за подацима, дошли смо до закључка да се у Француској, Шпанији, Италији и Немачкој[9] израз употребљава значајно мање него у британским и америчким медијима. Фреквенција његове употребе у доброј мери осликава укорењеност у политичку традицију тих друштава. Ниска фреквенција употребе до 2003. године, а и тада се, го-

[9] У Француској - *Le Mond, Mond diplomatique*, RTF; у Шпанији - *Mundo*, TVE; Италији -ANSA, *La Stampa* и Немачкој – *Die Welt, Die Zeit.*

тово без изузетака, користи као део текстова о изјавама званичника САД, ЕУ или НАТО, говори у прилог тврдњи да у тим друштвима не постоји однос према Балкану који би проузроковао појаву термина Западни Балкан.

Поткрепљују то следећи примери. У архиви *Сшампе* (*La Stampa*) постоје свега два чланка у којима се "Западни Балкан" помиње пре 2003. године. У оба случаја реч је о ауторским текстовима двоје политичара: Мадлен Олбрајт (07. децембар 1998.) и Хавијера Солане (29. октобар. 2000.; видети: Lastampa.it). Добар је и пример немачког *Велта* (*Die Welt*), медија који релативно често употребљава израз "Западни Балкан"[10], који указује на непостојање немачког приступа Балкану који обухвата одредницу Западни Балкан. Овај часопис у својој архиви има свега три извештаја у којима се посматрана одредница спомиње пре марта 2003.године: у једном историјском осврту (26. април 1999.), у тексту о ставовима ЕУ званичника (11. јул 2000.) и у тексту М. Олбрајт (08. март 2000.; видети: welt.de).

Већ смо на основу докумената из архива британског парламента указали на то да су политички списи англо-саксонског порекла претходили и иницирали појаву медијске присутности Западног Балкана. Из примера *Сшампе* и *Велта*, који временски коренсподирају, такође закључујемо да и ови текстови указују на англо-саксонско порекло. Без обзира на то што је реч о италијанским и немачким медијима, чињеница да се ради о ауторским текстовима и изјавама званичника САД и НАТО-а указује на порекло термина, као што указује и на званичнике који својим медијским иступима промовишу нову регионалну одредницу. Такође, када имамо у виду податак да је прво спомињање Западног Балкана у извештајима Асошијетед Преса прилог о посети М. Олбрајт челницима ЕУ (Belgium: ЕУ: US Secretary of State Albright visit, 2000), можемо да установимо узрочно-последични однос између иницијалне политичке "подршке" таквог регионалног одређења и самог процеса медијског стварања "Западног Балкана". Чињеница да два високо позиционирана званичника готово синхронизовано почињу да користе термин који готово четири деценије није био коришћен, дајући му ново значење и политичко-терминолошку институционализацију, обавезује да се термин Западни Балкан проучава и анализира у политичком контексту. Међутим, да би ново „рођење" региона било објашњено, неопходно је имати у виду и дубље корене његовог настанка, тј. потребно је указати на сложеност реинтрепретације Балкана, сачињене од сплета дуготрајних дискурса и актуелне моћи и интереса који узрокују преуређење регионалног одређења и медијску употребу те реинтерпретације.

---

[10] Збирне вредности за изразе Westbalkan и Westlichen Balkan: до марта 2003: 7, 2004: 4, 2005: 5, 2006: 14, 2007: 11, 2008: 26, 2009: 14 (suche.welt.de).

Управо се у том контексту може и објаснити већ поменути изузетак у вези са коришћењем синтагме у холандским медијима и пре 2003. године. “Westelijke Balkan” се чак једанаест пута јавља пре 2002. године и то у различитим медијима, што представља значајан број, пошто се ради о земљи изван англосаксонског подручја (пре свега САД и В. Британије). Овај податак, међутим, не би требало да чуди. Имајући у виду значај прилика на Балкану за унутрашњу политичку сцену Холандије (превасходно због улоге холандског војног контигента у Босни и Херцеговини 1995. год., што је проузроковало и пад једне од холандских влада), њен однос према овом региону значајно је другачији од већине европских држава. Због утицаја балканских дешавања на унутрашњо-политичку сцену Холандије чини се логичним да и пажња коју тамошњи медији поклањају Балкану буде већа. Такође, питање сарадње земаља региона са Међународним кривичним трибуналом за бившу Југославију у Хагу (чињеница да се налази у Холандији додатно изискује већу медијску пажњу), представља разлог због којег је и број текстова о региону повећан. Чињеница да Холандија током своје историје није имала непосредна политичка, војна, колонизаторска искуства са Балканом, нити посебан гео-стратешки интерес, нити развијен журналистички и путописни приступ Балкану, олакшава да се већ у периоду 1999-2000. год., при првом “таласу” медијске употребе одлучи за примену термина Западни Балкан.

2. Незаїад и Заїадни Балкан

Значајан показатељ и то на више нивоа анализе, представља и појављивање одреднице Западни Балкан у медијима Русије и Кине. Иако се примена овог термина, може се чак рећи, драматично разликује у Русији и Кини, подаци из медија у ове две државе указују на закључак који представља суштину овог рада – “Западни Балкан” није самопрепознат регион, не садржи инхерентне карактеристике које омогућавају да се одреди као засебни ентитет дужег временског трајања, или да се одреди изван актуелних политичких околности и процеса и, као категорија, проистиче из западне традиције и западних интереса.

Приказ односа руских и кинеских медија према оваквом регионалном одређењу започећемо анализом кинеских медија. Резултати добијени претрагом архиве државне новинске агенције Ксинхуа (xinhuanet.com) представљају куриозитет, незабележен при некој другој претрази медијске архиве, а подаци доступни од 2001. године представљају сасвим довољну основу да се изведу одређени закључци. При претрази архиве са кључним речима Запад и Балкан, у 2001. години резултати појављивања “Западног Балкана” у текстовима су 6 од 35 архивираних прилога. Свих шест прилога су извештаји о ставовима западних званичника и ни у једном случају није реч о употреби термина од

стране кинеске агенције или кинеских званичника. То практично значи да је, изван званичних изјава некинеских званичника, резултат 0 од 29.[11] Резултат за 2002. годину је 0 од 4. Дакле, "Западни Балкан" није представљао одредницу која је била у употреби у кинеским медијима. Међутим, од 2003. године све се променило, што статистички подаци најбоље показују[12]:

година	2001	2002	**2003**	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
прилози који садрже појмове Запад и Балкан	35	4	14	3	38	44	72	45	83	13
прилози који садрже Западни Балкан	6	0	13	2	30	41	50	40	68	13

(извор: xinhuanet.com)

Западни Балкан је постао неизоставна одредница, па су и клишеизиране прилошке одредбе у вестима и извештајима измењене (на пример Македонија је била "мала балканска држава", а у међувремену је постала "мала западнобалканска држава"). Ови подаци потврђују до сада наведене тврдње:

- да прва појављивања термина произилазе из иступа западних државника,
- потврђују тачност временске одреднице коју смо лоцирали,
- говоре да увођење термина и у случају Кине представља политичку одлуку.

Да бисмо добили потврду резултата Ксинхуа архиве, претражен је и Гугл њуз архив (Google News Archive), са унетим појмом за претраживање Западни Балкан на кинеском писму и добијени су резултати који у потпуности коренспондирају са резултатима државне агенције, што указује на то да је овај термин инкорпориран у званични речник кинеског политичког и медијског естаблишмента, али да није производ кинеске политичке оријентације и њене историјске перцепције Балкана.

година	2001	2002	**2003**	2004	2005	2006	2007	2008	2009
фреквенција	3	5	3	16	39	77	116	138	98

[11] ЕУ-САД састанак (3. март 2001), изјава Генералног Секретара НАТО Џ. Робертсона (16. март 2001), заједничка изјава Х. Солане, А. Линд и К. Патена (25. март 2001), изјава шведске министарке иностраних послова А. Линд (24. април 2001), самит ЕУ-Русија (17. мај 2001), самит ЕУ-Кина (6. септембар 2001); (видети: Xinhuanet.com).

[12] Подаци за 2010. годину се односе на прва два месеца.

Када је реч о руским медијима и њиховом односу према анализираној одредници, ту је позиција “Западног Балкана” значајно другачија. Претрага на руском писму (западные Балканы) на истом претраживачу (Google News Archive) дала је свега 114 података за читаву претходну деценију, а претрагом су биле обухваћене архиве преко 15 медија. Имајући у виду да су у оквиру овог броја обухваћени и текстови Еурањуза (*Euronews*) на руском језику (5), као и више од 10 текстова грузијских, украјинских, литванских и молдавских медија, број архивираних прилога говори о скромном коришћењу ове синтагме у руским медијима. Узевши у обзир и чињеницу да су текстовима, у највећем броју случајева, само пренети ставови и извештаји о раду западних званичника, резултати указују на готово потпуно одсуство и игнорисање одреднице Западни Балкан. Ове податке чини још релевантнијим провера у архивима сваког од медија појединачно. Резултати су следећи:

Известиа (izvestia.ru ; архива доступна од 2000. године)
Укупно 30 прилога, од тога 25 о или у вези са западним званичницима:

година	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
текстови у којима се спомиње Западни Балкан	1	1	0	1	12	10	5
текстови у вези са западним званичницима	**1**	**1**	**0**	**0**	**10**	**10**	**3**

Независимая газета (ng.ru ; архива доступна од 2000. године)
Укупно 19 прилога, од тога 15 о или у вези са западним званичницима[13]:

година	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
текстови у којима се спомиње Западни Балкан	1	2	2	1	1	2	4	2	3	1
текстови у вези са западним званичницима	**1**	**1**	**1**	**1**	**1**	**2**	**3**	**2**	**2**	**1**

[13] Реч је о догађајима као што су самит Европска унија – Русија (30. октобар 2000), или изјаве Х. Солане и К. Пауела на самиту у Скопљу (14. априла 2001).

Правда (pravda.ru ; архива доступна од 2000. године)
Укупно 16 прилога, од тога 15 о или у вези са западним званичницима[14]:

година	2000	2001-2005	2006	2007	2008	2009
текстови у којима се спомиње Западни Балкан	1	0	3	4	5	3
текстови у вези са западним званичницима	**1**	**0**	**2**	**4**	**5**	**3**

Комерсант (kommersant.ru) можда представља и најбољи пример односа руских медија према синтагми Западни Балкан. Архива овог медија доступна је од 1991. године и то за чак 14 издања ове медијско-издавачке куће. Међутим, у архиви постоје свега 3 податка о примени те синтагме (по један 2006., 2007. и 2009. године). Уколико томе додамо и податак да у архиви Интерфакса (interfaks.ru), која је доступна од 2008. године, постоји свега једна документована примена одреднице Западни Балкан, однос руских медија према Западном Балкану као регионално-политичкој одредници сасвим је јасан.

Сматрамо да би Русија, као значајан гео-стратешки чинилац са израженим интересовањем према том региону, са изграђеном традицијом политичког и медијског односа према Балкану у складу са сопственим интересима, уврштавањем термина преузетог из "речника" који одсликава интересе Запада, само угрозила своје позиције и свој приступ Балкану. Друго, термин Западни Балкан током историје његове примене, као што смо већ истакли, означавао је уједно и епохе, али и средство стварања дискурзивног и институционалног оквира за инкорпорирање западних вредности на Балкану, којим би то полуострво постало зона под политичким и културолошким утицајем Запада, што је у супростности са интересима Русије. И треће, за овај рад значајно објашњење, изостанак метафоричног и симболичког супстрата при употреби термина Балкан у журналистичкој, политичкој и културној традицији Русије не доводи до потребе да се Балкану додели нова симболичка и конотативна вредност. Нити је Балкан у руском дискурзивном пољу против-цивилизацијски симбол, нити је за Русију представљао Значајног Другог. За званичнике и медије ове државе то није стигматизован симбол због којег би, у измењеним околностима, политичке процесе на Балкану требало стимулисати и валоризовати позитивним конотативним садржајем синтагме Западни Балкан. Уз то, питање је колико су промене на Балкану у складу са руским интересима, па је и питање да ли, из перспективе руских медија и политичког

[14] Реч је о извештајима у којима се наводе изјаве Ж. Ширака, Р. Продија, Ј. Де Хоп Шефера, А. Меркел, К. Рајса, као и о текстовима о Европској унији и НАТО.

естаблишмента, те промене имају позитивне карактеристике, као што је још веће питање колико појам “Запад” уопште има позитивну конотацију у руском вредносном координатном пољу.

3. Западни Балкан на Западном Балкану

Анализа медијских архива држава обухваћених новом регионалном одредницом, указује на потпуну доминацију медијске употребе синтагме Западни Балкан. Иако медијске архиве балканских медија на интернет претраживачима и интернет презентацијама углавном не садрже податке за дужи период (највише до десет година), ипак омогућавају да се са извесном сигурношћу закључи да употреба синтагме коренспондира са њеном применом у западним медијима, као и са њеном употребом од стране западних званичника.

Подаци добијени на Гугл њузу, иако не обухватају архиве свих најзначајнијих балканских медија, пружају довољно квалитетан увид у тренд који ће се поновити у готово свим балканским медијима. Иако ће претрагом појединачних архива балканских медија бити установљено да постоје значајно другачији подаци, који нису доступни овој архиви, ипак је могуће констатовати да тренд не бележи значајнија одступања.

година	1999	2000	2001	2002	**2003**	2004	2005	2006	2007	2008	2009
фреквенција	1	8	1	10	22	40	78	136	158	361	1430

Трагајући за подацима по интернет архивама медија региона, добијени резултати, у највећој мери, коренспондирају са нашим запажањима. Наводимо резултате из неких од држава региона.

3. 1. Македонија

Дневни лист *Дневник*, архива сеже до 2000. године и пружа квалитетнији увид, при претраживању појма “Западен Балкан”. Резултати су:

2000	2001	2002	**2003**	2004	2005	2006	2007	2008	2009
13	8	18	**70**	43	102	90	79	82	105

(извор: dnevnik.com.mk)

Дневни лист *Вечер* (архива доступна са подацима од 2005. године):

2005	2006	2007	2008	2009
47	80	49	172	155

(извор: vecer.com.mk)

Време које има архивирана свега четири чланка са спомињањем Западног Балкана у 2005. год, у подацима за 2007. и 2008. г. има 35, односно 51 чланак (извор: vreme.com.mk).

Вероватно најупечатљивији и најсвеобуватнији извор представља архива македонске новинске агенције Макфакс (Макfax, архива доступна са подацима од 2005), која, захваљујући чувању свих новинских извештаја у последњих пет година нуди податке којима можемо поткрепити тврдњу да је ова синтагма, након периода значајног и наглог увећавања употребе, досегла ниво високе фреквентности.

2005	2006	2007	2008	2009/10
111	186	235	220	291

(извор: makfax.com.mk)

Управо због великог броја података, искористили смо ову архиву да проверимо процентуално учешће прилога о "Западном Балкану" у укупном броју текстова о Балкану и да проверимо да ли по том питању има промена и уколико има, какве су њихове карактеристике. Добијени резултати су следећи:

година	текстови о Балкану	текстови који садрже Западни Балкан	процентуално учешће
2005	489	111	22.7%
2006	741	186	25.1%
2007[15]	930	235	25.2%
2008	791	220	29.1%
2009/10	793	291	36.7%

(извор: makfax.com.mk)

Као што то резултати показују, проценат учешћа прилога о Западном Балкану унутар корпуса вести о Балкану бележи континуирани пораст. Можемо приметити да и поред чињенице да значајан број текстова не може да буде представљен другачијом одредницом осим "Балкан" (балкан-

[15] Овде треба имати у виду да се ради о години у којој су Румунија и Бугарска примљене у чланство ЕУ и да је значајан број чланака посвећен том догађају, па би сам проценат учешћа текстова о Западном Балкану, уколико би ти текстови били изостављени, био још већи.

ски ратови, балканска прошлост и разна географска одређења),[16] ипак постоје проблеми и тематске области у медијским извештајима због којих долази до раста учесталости његове употребе. Анализирајући текстове, долазимо до закључка да је чешћа употреба последица три фактора. Први је чињеница да је значајно повећан број медијских текстова о процесу европских интеграција, па самим тим и кованица и одредница које тај процес прате. Други разлог је већи број мулти и билатералних сусрета, конвенција и уговора између држава обухваћених овом одредницом. Треће - израз се све чешће употребљава као опште прихваћен, у функцији означавања дешавања и процеса у региону, као и самопотврђивања статуса сопственог друштва као “напредног”. Контекст који ова одредница има у македонским медијима одражава задовољство због њеног настанка, које омогућава “релаксацију” након деценија и векова бивствовања у фрустрирајућем регионалном одређењу, што доводи до прихватања нове одреднице.

3. 2. Србија

Иако је број архива на којима је доступно претраживање за пероид од 2003. год мали, добијени подаци указују како на већ успостављени тренд, тако и на контекст употребе. Претражујући податке у две архиве које то омогућују, дошли смо до следећих података:

Б92

2000	2001	2002	**2003**	2004	2005	2006	2007	**2008**	2009	2010
5	2	15	62	83	52	155	232	**506**	706	171

Блиц

2000	2001	2002	**2003**	2004	2005	2006	2007	**2008**	2009	2010
30	23	41	62	30	63	50	80	**370**	597	195

Подаци су указали на високу фреквентност употребе термина Западни Балкан у српским медијима (фреквентност која није забележена ни у једној

[16] Занимљиво је напоменути, а то, такође, показује степен условљености употребе синтагме искључиво политичким разлозима и у политичким оквирима, да не постоје западно-балканске иначице за термине балканска култура, историја, традиција, то јест, да нити су употреби, нити постоји утемељење за западно-балканску културу, историју, традицију. Овај пример, сам по себи, још једном указује колико регионално одређење Западни Балкан не проистиче из традиција и наслеђа друштава на које се ово одређење односи.

другој држави региона). Такође, потврдили су постојање како тренда континуираног пораста примене синтагме тако и значаја 2008. године у том тренду.

Србија је 29. априла 2008. године потписала Споразум о стабилизацији и придруживању, свој први уговорни однос са Европском унијом. Практично тада отпочиње нову фазу интеграцијског процеса, у којем процес прикључења добија формалне карактеристике, односно, прелази из сфере апстрактних и необавезујућих коментара у сферу конкретних и уговорно прецизираних односа. Од тог тренутка креће медијска експанзија синтагме Западни Балкан. Све ово су и потврде наших тврдњи које добијају на релевантности. Тај догађај је очигледно омогућио да и медијска перцепција успешног окончања интеграција делује извесније, односно, да читав процес који прати интеграције постане реалнији. Другим речима, употребом израза који означава нови, виши ниво у интеграционим процесима, а који симболизује и тежњу да се током тог процеса буде у складу са именовањем реалности и институционализованим одређењима Уније којој се приступа, медији доприносе, како етаблирању синтагме као опште прихваћеног појма у јавном дискурсу, тако и конотативном значењу који она задобија. С обзиром на то да су акцелерација, као и сам значај процеса интеграција у оквиру свих актуелних друштвених и политичких процеса довели до повећања броја медијских коментара, анализа, осврта и реаговања, већи број забележеног медијског појављивања "Западног Балкана" очекивани је резултат.

Добијене резултате смо проверили и упоредили са архивом *Вечерњих Новости* (novosti.rs) и потврђени су уз незнатна одступања. Одступање читамо у податку да је тренд пораста кренуо незнатно раније, у последња два месеца 2007. године:

2003[17]	2004	2005	2006	2007[18]	2008	2009	2010
71	58	79	71	142	202	461	119

Као што се може приметити, од 2003. па до краја 2007. године постоји континуитет стабилног присуства, са незнатним осцилацијама у броју објављивања. Потом следи константни тренд раста који још увек траје, што заправо потврђује резултате добијене анализом других архива у српским и у осталим медијима у региону.

---

[17] Од тога 39 у периоду март-јун у време припреме и одржавања Охридског и Солунског Самита.

[18] У последња два месеца године 38.

У исто време, уочавамо да постоји и карактеристика која јасно одваја српске од осталих медија у региону. Ради се о неуобичајено честој примени синтагме Западни Балкан.[19] Иако се то не може са сигурношћу тврдити, сматрамо да је један од разлога таквог односа српских медија и српских политичких "елита" према новоуспостављеном регионалном одређењу и лакоћи његове примене, чињеница да је током деведесетих година Србија била "епицентар" негативног балканистичког медијског приступа.

У сваком случају, Србија представља још једну земљу у региону у којој се може приметити да у јавној и медијској сфери ова синтагма има позитиван контекст и да представља пут којим се иде у "Европу".

3. 3. Хрватска

За разлику од Србије и Македоније, медији у Хрватској имају другачији однос према "Западном Балкану". Као што се могло и претпоставити, хрватски медији ново регионално одређење нити прихватају благонаклоно, нити га користе изван оног оквира који је неопходан и неизбежан (цитати, званични ставови, одлуке, најчешће званичника ЕУ). Ново регионално одређење угрожава фундаменте хрватске самоперцепције као друштва које је успело измаћи Балкану. Стога не би требало да чуди његова ретка медијска употреба, као ни број критички оријентисаних текстова о Западном Балкану.

Хронолошки гледано, првих десет архивираних текстова, пружају изузетно значајан увид у (тадашњи) однос политичких елита и медијских коментатора из Хрватске према појму Западни Балкан, као и према периоду у којем је дошло до утемељења синтагме у политичкој сфери Запада. Наиме, свих десет чланака архивираних у периоду 1999-2001. година, потичу из архиве истог медијског извора – Хрватског информативног центра и сви чланци су посвећени истом циљу – снажном одрицању перцепције Хрватске као балканске државе. Већ у првом чланку објављеном 22. новембра 1999. "Западни Балкан" се описује као политички фактицитет, којим "еуропски чимбеници желе створити политичку радионицу из које би излазили футуристички модели власти чија би основица била релативизација суверенитета", као и да је "пројект Западни Балкан најучинковитија глобализацијска полуга" (Orsić, 1999). С обзиром на то да управо за то време везујемо прве записе о Западном Балкану у доступним списима британског парламента, као и да се тада појављују први медијски иступи најистакнутијих челника САД, В. Британије

[19] Још један пример: дневни лист *Борба* само током 2009. године има архивирана 252 чланка у којима се тај термин употребљава (borba.rs).

и НАТО-а (М. Олбрајт, Р. Кук, Х. Солана) са том синтагмом, цитирани текст критиком успостављања таквог одређења, потврђује да је медијској експанзији претходило политичко успостављање, проистекло из гео-стратешких, политичких и финансијских интереса западних друштава и елита. Наведени податак додатно потврђује нашу тезу да је медијска примена синтагме условљена политичким контекстом. Такође указује на непостојање културолошких карактеристика које би омогућиле дистинктивни капацитет којим би се "Западни Балкан" препознао као целовит, заокружен ентитет, и који би проузруковао настанак новог регионалног одређења. Такво одређење не садржи неопходне историјско-културолошке компоненте које би "Западном Балкану" омогућиле дискурзивно самоодржање.

Оваквим приступом, хрватски медији су потврдили однос према Балкану као доминантном у јавној сфери, а који се рефлектује у свим сегментима свакодневног живота. Једну од занимљивих илустрација ове наше тврдње прибележио је Е. Ремондино: "Чак и данас, ако пролазиш кроз Хрватску у правцу Београда, главном европском саобраћајницом која води на исток, путујеш у непознато. Од Загреба, у правцу Славонског Брода, натписи на аутопуту означавају као крајње одредиште забачену варошицу Липовац, нове Херкулове стубове изникле из националистичке глупости, који треба да означе крајњу границу њеног малог света. Хрватска у доба Туђмана напустила је неколико битних међународних састанака на врху јер су у називу имали Балкан." (Ремондино, 2002: 158) Стога, не треба да чуди што се у хрватским медијима појављују натписи попут оних по којима "ЕУ трпа Хрватску у 'Западни Балкан' " (Batinіж, 2000), или "увлачи у некакав Западни Балкан" (Kovaи, 2000).

Други разлог одбацивања употребе термина проистиче из чињенице да је "Западни Балкан" као институционална одредница, именовање нивоа у интеграционим процесима. Како је Хрватска и формално постала "званичан кандидат за чланство у ЕУ", прихватање Западног Балкана као сопственог одређења посматра се као чин којим се угрожавају хрватска "достигнућа" у процесима прикључењу Унији (за разлику од осталих западно-балканских друштава која управо у том именовању виде поспешивање и валоризацију својих интеграцијских "достигнућа"), те поспешује бојазан да се управо тим именом Хрватској шаље порука да ће при уласку у Унију морати да "причека" остале земље региона.

Вести агенције Рojтерс су пример који иде у прилог описаном ставу хрватских медија. Из њих се јасно види да положај Хрватске и "Западног Балкана" у процесу придружења није идентичан:

“Многе државе желе да се прикључе ЕУ. Хрватска и Турска већ су започеле преговоре, а државе Западног Балкана, као и Украјина, Белорусија и Грузија исказују такве аспирације” (Taylor, 2007);

“Европа мора одржати обећање и дату реч кандидатима, Западном Балкану и Хрватској да се прикључе, како не би постале прве жртве ирског референдума” (Урсула Пласник, министарка инистраних послова Аустрије, према Melander, Brunnstorm, 2008).

Наведени цитати потврђују хипотезу да “Западни Балкан” јесте и средство самеравања и као такво има и вишеслојно значење. Због тога ће и географско одређење региона зависити од тога којем аспекту значења термина Западни Балкан дајемо преимућство. Управо цитирани детаљи из вести агенције Рojтерс представљају добар пример наведене тврдње. Агенција представља изузетак на Западу, и наставак је уређивачке политике започете деведесетих година, која Хрватску не подводи под “Западни Балкан”. Тврдњу да Рojтерс Хрватску и даље не сматра делом Западног Балкана, можемо образлажити податком да агенција, у оквиру рубрике “Press Digest” која се бави приказом најзначајнијих новинских наслова, међу наслове са “Западног Балкана” не уврштава медијске прилоге из Хрватске (видети на reuters.com).

Када се вратимо на анализу односа хрватских медија према “Западном Балкану”, управо текст у којем се спомиње да “ЕУ трпа Хрватску у ‘Западни Балкан’ ” и који представља један од првих текстова уопште о Западном Балкану на Балкану, даје увид у још једну карактеристику која указује на специфичну амбивалетност хрватских медија и политичке елите према појму Западни Балкан. Наиме, у том се тексту напомиње да “Западни Балкан” представља шансу да се Хрватска наметне као лидер у региону (“локомотива”) и да та чињеница може помоћи Хрватској како у њеним тежњама ка Европској унији и њеној перцепцији на Западу, тако и њеним политичким, стратешким и финансијским интересима. Такав однос је све чешћи у прилозима новијег датума, што се може уочити у текстовима попут “Американци на Балкану”: “Хрватска би политика требала препознати своје мјесто под сунцем, те позитивним односом према смјерницама свјетске политике задржати водеће мјесто у регији, и то на свим подручјима” (Čičak, 2007). Овај став свакако се не може оценити као нов приступ, имајући у виду да је и Фрањо Туђман, у зависности од интереса, доказивао да Хрватска мало јесте, а мало није на Балкану. Да је то могуће, чак и уквиру једног медијског иступа најбоље илуструје следећи пример: „Хрватске оружане снаге су измениле стратешке односе у овом делу Балкана... Они који хоће да гурну Хрватску на Балкан...”[20] Тај континуирани абивалентни став, који никако да се ситуира између тежње да се

[20] Ф. Туђман, говор у Ваздушној бази Земуник 4. августа 1996. (према: Мочник, 2003: 110).

напусти Балкан и тежње да се Хрватска наметне као лидер у региону, читљив је у текстовима попут "Шест увјета Хрватској за одлазак са Балкана", у којем се тврди да не постоји разлог за страх од Западног Балкана, "регији којој је дана еуропска перспектива" (Palokaj, 2008).

За потврду изнетих тврдњи анализирали смо архиву *Јутарњег листа* (jutarnji.hr), која има највећи број доступних података и уједно највећи број прилога у којима се помиње "Западни Балкан".

Збирни број помињања "Западног Балкана" у *Јутарњем листу* од 2006. па до 31. марта 2010. је 537. Када тај број упоредимо са вредностима забележеним за исти тај период у анализираним српским медијима, констатујемо мању присутност:

медиј	*Јутарњи лист*	Б92	*Блиц*	*Вечерње новости*
фреквенција 01. 01. 2006 – 31. 03. 2010	537	1870	1220	995

Подаци приказани по годинама, показују тренд који није забележен ни у једној другој држави – тренд стагнације и опадања:

2006	2007	2008	2009	2010
162	131	94	115	35

(извор: jutarnji.hr)

Узмемо ли за пример податке за 2009. и када их упоредимо са медијима у Србији, однос ће показати још већу диспропорцију, него што је то случај у збирној вредности података:

Јутарњи лист	Б92	*Блиц*	*Вечерње новости*	*Борба*
115	706	597	461	252

Дакле, медији у Хрватској показују све мању заинтересованост да се баве темом "Западног Балкана". Разлог за овакве резултате требало би тражити управо у политичком контексту самих написа. Тако анализирани подаци приказаће квалитативну промену односа. Наиме, што се више смањује одбојност према синтагми, а што све више до изражаја долази амбивалентни став који не побуђује жустре друштвене, политичке и медијске полемике, број написа о "Западним Балкану" се смањује. Парадоксално, али пад броја текстова у којима је заступљена ова одредница, представља један вид прихватања

синтагме, јер број таквих текстова опада управо за број негативно интонираних натписа о Западном Балкану.

Уколико текстове разврстамо у три стратума – текстови са негативном конотацијом, изјаве не-хрватских званичника, превасходно званичника из ЕУ и регије и сви остали текстови (било позитивни, било текстови у којима се “Западни Балкан” помиње као прихвећена синтагма), добијамо следеће вредности:

година	укупан број текстова	негативна конотација	изјаве званичника	остали текстови	укупно, без негативне конотације
2006	162	**76 (46.9%)**	80 (49.4%)	**6 (3.7 %)**	86 **(53.1%)**
2007	131	28 (21.4%)	54 (41.2%)	49 (37.4%)	103 (78.6%)
2008	94	9 (9.6%)	46 (48.9%)	39 (41.5%)	85 (90.4%)
2009	115	10 (8.7%)	79 (68.7%)	26 (22.6%)	105 (91.3%)
2010	35	**2 (5.7%)**	12 (34.3%)	**21 (60.0%)**	33 **(94.3%)**

Када на овакав начин приступимо анализи података, то јест, када их рашчланимо по доминантном контексту у тексту,[21] уочавају се две основне карактеристике. Прва је значајан пад негативних текстова гледано по процентуалном учешћу и по укупном броју текстова по години. Друга карактеристика је да заправо у медијима не постоји тренд пада присуства одреднице Западни Балкан (уколико се изузму негативно интонирани натписи), као што се то чинило пре оваквог класификовања, али да не постоји ни тренд пораста који карактерише све остале државе обухваћене овом одредницом.

Можемо закључити да на хрватској политичкој и медијској сцени постоји један вид еволуције односа према “Западном Балкану” која, међутим, није проузрокована променом става према Балкану и схватању да је Балкан интегрални део европске баштине, него искључиво реалним, политичким и стратешким интересима. Присутност текстова попут оних по којима Западни Балкан подразумева “брисање свих културних, вјерских и националних симбола државног идентитета”[22] све је мања и њих квантитативно одмењују

[21] Уз напомену да се значајан број текстова налази у “сивој зони” између имплицитне, неизговорене, негативне конотације и помирљивог прихватања “смернице светске политике”.

[22] Kukec, T. (2006). Такође, све је мање написа и ставова попут оних да је “Хрватска талац оних снага које желе заједнички улазак свих земаља Западног Балкана у ЕУ” (Papić zbog regije traži sastanak sa Sanaderom, 2006); да Западни Балкан “не значи стварање нове Југославије (константно присутан страх на хрватској политичкој сцени у вези са настанком Западног Балкана – прим. П. С.), али успорава Хрватску на путу у ЕУ” (Pliši ć, 2006a); да “Хрватска треба трговати са ЕУ, а не земљама регије” (Trkanjec, 2006), односно да је “због енглеских напора у свјетској политици да створе Западни Балкан, важно донијети закон о хрватском језику” (Brozović, 2007).

текстови попут оних у којима се напомиње да "нема никакве потребе оптерећивати се појмом Западног Балкана" (Sanader pozvao Sloveniju da deblokira hrvatske pregovore sa EU, 2009), да "ако је дилање страха од Западног Балкана платформа са којом ће М. Туђман у председничку утрку, онда ће то бити плес вампира" (Lovrić, 2008),[23] па све до појаве информације да ће се самит о Западном Балкану, у организацији Словеније и Хрватске на Брду код Крања, одржати са или без присуства делегације Србије и да ће Хрватска на њему, у сваком случају, учествовати (Vurušić, Palokaj, 2010).

Анализом ове архиве, али и свих оних којима смо приступили, показали смо да синтагма Западни Балкан може да послужи чак и као један од универзалних модела којим се доказује условљеност медијске језичке форме, одабира и начина употребе конструисаних појмова и имена доминантним дискурсом, као и политичким контекстом и интересима.

Јер сама могућност да се Западни Балкан поново успостави, после вишедеценијске медијске "хибернације" у потпуно новом контексту (Запад, англо-саксонска друштва); да се врло ретко и селективно примењује и тиме изрази однос (Русија); да се успостави као, готово обавезујућа, медијска одредница у тачно лоцираном временском периоду, као исход политичке одлуке или политичког самита у друштвима у којима није ни постојала као историјско-политичко-географска синтагма (Кина и Јапан)[24]; да се наметне као пожељно регионално одређење, са позитивним конотацијама ("западно-балканска друштва" изузев Хрватске) или да се "дозирано" примењује, као вид прихватања вокабулара и именовања реалности преузетог из Западног дискурса, доминантног дискурса у друштву "европских породица" којем се тежи, процењујући политичку корист и штету таквог одређења (Хрватска), показује како је могуће да се на само једном појму уоче сукоби политичких интереса и дискурса, као и границе њиховог домета. Пример Западног Балкана доказује од каквог је значаја именовање реалности и изградња регионалних одређења, у складу са сопственим истинама и "инфраструктуром мишљења" за реалне политичке циљеве.

Закључак

Можемо закључити да "Западни Балкан" представља политички конструисану регионалну одредницу, преузету из западног дискурса, нови референтни оквир који диктира селекцију значења и симбола. Као и у случају

[23] М. Туђман је Мирослав Туђман, син бившег председника Ф. Туђмана.

[24] "Службена политика Јапана је углавном оно што каже ЕУ. Ако ЕУ каже да је ово Западни Балкан, онда смо ми за Јапан Западни Балкан" (Plišić, 2006b).

постојања целовитог имагинарног Балкана, претходној одредници доминантно присутној у фази балканистичког дискурса крајем XX века, из њеног одређења уклања се све што је реметилачко по сувереност конструкције и што омета политичке интересе и циљеве, превасходно Запада. На још једном примеру показано је у коликој мери именовање појма одређује његову природу, као и садржај и конотативна својства која му се додељују. Пример Балкана и процес његовог преименовања се “наметнуо” као нама близак, а уједно и актуелан, који управо то доказује. Балкан је кроз целокупну своју историју посматран као јединствена географско-политичка и симболичка целина која је у односу на Запад, из различитих разлога била Исток, а из XX века је изашао расцепљен, као подручје које није Запад, а које још увек није ни Европа. Управо из тог разлога, овај регион који је био обухваћен ратним сукобима, сада када се налази мирнодопској фази, и када је несумњиво у сфери културолошког, вредносног, политичког, војног и економског утицаја Запада, постаје “Западни Балкан”. Постаје Западни, јер је “пацификован”, “рационализован”, ближи “Европи”, а остаје Балкан, јер упркос приближавању “Европи”, то још увек није. Чињеницом да је Балкан и у новом називу остао геополитичко-културолошка одредница, а не превасходно неутрално-географска, показује да у западном дискурсу није досегао разину која је неопходна да буде сматран интегралним делом “модерног света”, „међународне заједнице“. Све у свему, Балкан и данас остаје погодна ознака и назив за европско „нешто између“.

Прегледом и анализом медијске употребе синтагме „Западни Балкан“ долазимо до закључка да она представља термин којим се “потврђује” да постоји кретање тих друштава у правцу вредности препознатих као “европске”. Могуће је да се ради о последици три процеса:

- Процесу, у највећој мери, некритичког усвајања западних образаца, институција и именовања којима (западно)балканске друштва, односно “елите” теже, како би тим чином били препознати на Западу као део „европске породице народа“;
- поистовећивање тог процеса са процесом неопходне модернизације, што свакако јесте интерес друштава на Балкану;
- последица изложености културном, медијском, политичком и економском утицају Запада у дужем временском периоду.

Тиме су доминантни друштвено-политички процеси на Балкану усклађени са западним интересима. Запад то препознаје и, понајвише вођен сопственим *интересима*, мења приступ Балкану, преименује га, додељује му вредносну имликацију појма запад и тиме га (истом оном интенцијом која је била присутна и у преименовању Средње Европе) постепено одваја прво

именом, а потом и институционално, из сфере утицаја свега оног што се и даље на Западу сматра Оријентом. „Западни Балкан“ је тако сачињен да постоји док се не оконча процес испуњавава захтева и стандарда. Његово трајање је ограничено трајањем процеса којим друштва обухваћена овом синтагмом, настоје да ступе у ред друштава која прихватају „европске“ вредности и која препознају западне интересе и циљеве као своје (што не мора да значи да неки од њих нису обострани).

Термин Западни Балкан је, на почетку његове медијске примене, одсликавао промену односа Запада према овом подручју, проузроковану остваривањем геостратешких циљева за које је било потребно постојање балканистичке реторике. Данас, када је због тих истих циљева потребан уравнотеженији приступ балканским друштвима, “Западни Балкан”, представља „билатерално“ именовање фазе у реализацији намере о међусобном приближавању (уз, наравно, прихватање “европских” стандарда), односно, констатацију смера којим се запутио некадашњи „мост између Истока и Запада“. Термин представља одраз тежњи Запада да се путем интеграције целокупни Балкан врати у сферу Западне политике. Практично, “Западни Балкан” представља давање имена „споразуму о добрим намерама“, којим се, сада када је читав Балкан окренут Западу и када је неопходна стабилност региона, окончава унутаррегионална традиција градације источности, спречавају унутрашњи сукоби и испразно доказивање европности. Употреба термина потврђује и намеру Запада да “помогне” у евро-интеграцијама (у складу са сопственим интересима) оном делу Балкана који је најмање одмакао у том процесу.

Међутим, језик балканизма кроз синтагму Западни Балкан и даље задржава своју симболичку снагу, користећи се Балканом као моћном вредносном категоријом која стигматизује друштва која се не уклапају у западни модел друштвеног прогреса. Западност, пружа “охрабрење” друштвима региона да одрже тренутни правац развоја, а на реторичко – конотативном плану показује „пружену руку пријатељства“. У исто време ради на припреми јавног мњења на западу, на процес интеграције друштава која су била кључни протагонисти “балканске антицивилизацијске сцене”. Прихватање у „европску породицу демократских друштава“ нечега што је „западно“ представља логичан и добродошао след догађаја. Брзину промене односа западних медија, наравно у складу са западним интересима, јасно одражава и следећи извештај: „Демонстранти у Београду (5. октобра 2000. – прим П.С.) нису се још успели ни уз оно неколико степеника до улаза у Савезну скупштину... а, Србија је већ, пред очима британске публике, симболично напуштала Балканско полуострво, као последњи путник који

скаче са брода који увелико тоне. Представе о „балканској“ Србији с којима смо живели последњих десетак година мењале су се у трену.” Колико брзина промене става може бити зачуђујућа показује и наставак извештаја у којем коментатор *Тајмса* једноставно констатује – “Волимо их / не волимо их. Да сам Храбри Србин / Крволочни Србин, јутрос бих био потпуно збуњен“ (према: Голдсворти, 2005: XI).

Да ли, онда, за нас који живимо у западним крајевима Балкана, толико ишчекивани симболички XXI век напокон почиње? Да ли ми, за разлику од свих осталих европских региона, који су “кратки XX век” заменили ранопристиглим XXI веком, стижемо у сопствену будућност право из кратке “епизоде” XIX века која је наткрила слику Балкана деведесетих година прошлога века? Ако је судити по представи констриусаној у Западним медијима одговор је потврдан. Особина Балкана да се “шета” по вертикали симболичких векова, да извире и понире у дискурзивним рупама у времену, као и да у медијском универзуму у једном трену живи у сопственој прошлости, а већ у наредном у заједничкој будућности, заправо није особина коју поседује Балкан, него је то особина његовог перцептивног оквира – балканистичког дискурса. Докле год европска утемељеност балканске баштине буде упитна и условљена, а уједно и подложна непрекидном преиспитивању, Балкан ће остати заробљен у медијском свету “међувремена”, заробљеник дискурса о “Балкану”, у којем је могуће, попут реке понорнице, бити у свом току и испод и изнад граничне линије “европског идентитета”.

ЛИТЕРАТУРА И КОРИШЋЕНИ ИЗВОРИ:

A new comparisons that speak from themselves. The Servians. (1878). *The Chicago Tribune* 6.2.1878: 1. <http://pqasb.pqarchiver.com/chicagotribune/access/700936392.html?dids=700936392:700936392&FMT=ABS&FMTS=ABS:AI&type=historic&date=Feb+06,+1878&author=&pub=Chicago+Tribune&desc=NEWSPAPER+ENTERPRISE.&pqatl=google>

Among The New Books: H.C. Thomson’s Noteworthy Travels Among The Turks (1897). *The Chicago Tribune* 23.6.1897: 16 <http://pqasb.pqarchiver.com/chicagotribune/access/424091281.html?dids=424091281:424091281&FMT=ABS&FMTS=ABS:AI&type=historic&date=Jun+23,+1897&author=&pub=Chicago+Tribune&desc=AMONG+THE+NEW+BOOKS.&pqatl=google>

Amusement Notes (1907). *The New York Times 4.11.1907: 9.* <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9E0DE5D61F30E233A25757C0A9679D946697D6CF>

Austria and Russia (1897). *The New York Times* 19.8.1897: 4. <http://query.nytimes.com/gst/abstract.html?res=9A04E4D91F39E433A2575AC1A96E9C94669ED7CF>

Baldwin, H. (1950). Our biggest war mistakes. *The Lewiston Daily News* 17.1.1950: 4. <http://news.google.com/newspapers?id=BPgpAAAAIBAJ&sjid=fWgFAAAAIBAJ&pg=5319,1360887&dq=western-balkans&hl=en>

Batinić, A. (2000). Hrvatska i Europa: Pogled s Majne. Dom i svijet *305* (17.07.2000). *hic.hr*. <http://www.hic.hr/dom/305/dom07.htm>

Belgium: EU: US Secretary of State Albright visit (2000). *Aparchive. Com*. 10.3.2000. <http://www.aparchive.com/Search.aspx?remem=x&st=k&kw=&kws=all&sfs=5%3Dkw%253d%2526kws%253d&sfc=kw,kws&sfs=50%3D177082&cfasstyle=and>

Brown, A., Attenborouhg, M. (2007). EU enlargement: Western Balkans. International affairs and defence section – House of Commons. *Parliament.uk.* <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2007/rp07-027.pdf>

Brozović, D. (2007). Je li nam potreban zakon o hrvatskom jeziku? *Jutarnji list* 13.6.2007. <http://www.jutarnji.hr/je-li-nam-potreban-zakon-o-hrvatskom-jeziku-/178240/>

Carter, J. (1927). Travelers in Albania and Montenegro. *The New York Times* 22.5.1927: BR11. <http://select.nytimes.com/gst/abstract.html?res=F40C13FD3E581B7A93C0AB178ED85F438285F9>

Council regulation (ec) No 2666/2000 (2000). <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/cards/general/2666_00_en.pdf>

Čičak, I., Z. (2007). Amerikanci na Balkanu. *Jutarnji list* 17.3.2007. <http://www.jutarnji.hr/amerikanci-na-balkanu/217228/>

Doig, J. (1979). Q C-N-DA!. *The Montreal Gazzete* 10.3.1979: 2. <http://news.google.com/newspapers?id=_IgxAAAAIBAJ&sjid=9qEFAAAAIBAJ&pg=4951,1753839&dq=western-balkans&hl=en>

Đapić zbog regije traži sastanak sa Sanaderom. (2006) *Jutarnji list* 31.1.2006. <http://www.jutarnji.hr/dapic-zbog-regije-trazi-sastanak-sa-sanaderom/15137/>

English and foreign affairs (1878). *The Sydney Morning Herald* 2.3.1878: 7. <http://news.google.com/newspapers?id=v0QQAAAAIBAJ&sjid=IJEDAAAAIBAJ&pg=7070,4951442&dq=western-balkans&hl=en>

EU Balkans Preview: Rebuilding of Belgrade with cash from European Union (2003). *Aparchive. Com*. <http://www.aparchive.com/Search.aspx?remem=x&st=k&kw=western+balkans&sfs=5%3Dkw%253dwestern%252520balkans%2526kws%253dall&sfc=kw,kws&sfs=50%3D377783>

Fresh Literary Notes (1897). *The Chicago Tribune* 21.5.1897: 1 <http://pqasb.pqarchiver.com/chicagotribune/access/424027291.html?dids=424027291:424027291&FMT=ABS&FMTS=ABS:AI&type=historic&date=May+21,+1897&author=&pub=Chicago+Tribune&desc=Fresh+Literary+Notes.&pqatl=google>

Голдсворти, В. (2005). *Измишљање Рурипанија.* Београд: Геопоетика.

In the Western Balkans (1907). *Boston Daily Globe 10.11.1907: 24.* <http://pqasb.pqarchiver.com/boston/access/708112922.html?dids=708112922:708112922&FMT=ABS&FMTS=ABS:AI&date=Nov+10,+1907&author=&pub=Boston+Daily+Globe&desc=IN+THE+WESTERN+BALKANS.&pqatl=google>

Italy's Proctecorate over Albania makes one more problem to settle (1917). *Miami News* 21.9.1917:5.<http://news.google.com/newspapers?id=LHIuAAAAIBAJ&sjid=HtgFAAAAIBAJ&pg=5948,2641934&dq=western-balkans&hl=en>

Kovač, M. (2000). Maruna ni za živu glavu neće potpisati da se novac prebaci HIC-u (Intervju). *Dom i svijet 314* (16.10.2000). *hic.hr.* <http://www.hic.hr/dom/314/dom03.htm>

Kukec, T. (2006). Zdravko Tomac osnovao stranku Hrvatsko Zvono. *Jutarnji list* 28.1.2006. <http://www.jutarnji.hr/zdravko-tomac-osnovao-stranku-hrvatsko-zvono/14559/>

Лонгиновић, Т. З. (2003). Вампири попут нас: готске маштарије и "Срби". У: Бјелић, Д., Савић, О. (прир.), *Балкан као метафора: између глобализације и фрагментације*, Београд: Београдски круг.

Lovrić, J. (2008). Mirin ples vampira. *Jutarnji list* 11.11.2008. <http://www.jutarnji.hr/mirin-ples-vampira/193496/>

Melander, I., Brunnstorm, D. (2008). EU faces fresh treaty obstacle after Irish No. *Reuters.Com.20.6.2008.* <http://www.reuters.com/article/idUSL1718568120080620>

Мочник, Р. (2003). "Балкан" као елемент у идеолошким механизмима. У*:* Бјелић, Д., О. Савић (прир.), *Балкан као метафора: између глобализације и фрагментације,* Београд: Београдски круг.

New Slav Kingdom (1917). *The Lewiston Daily Sun* 23.8.1917:5 <http://news.google.com/newspapers?id=sbIgAAAAIBAJ&sjid=UGkFAAAAIBAJ&pg=1029,3093487&dq=western-balkans&hl=en>

Opinions of the British Press.; The London Times on the late advance on Tirnova (1877). *The New York Times* 9.12.1877: 1. <http://query.nytimes.com/gst/abstract.html?res=9C02E0DE1130E03BBC4153DFB467838C669FDE>

Orsić, A. (1999). Projekat "Zapadni Balkan" ili relativizacija suvereniteta. *Dom i svijet 271* (22.11.1999). *hic.hr.* <http://www.hic.hr/dom/271/dom27.htm>

Palokaj, A. (2008). Šest uvjeta Hrvatskoj za odlazak sa Balkana. *Jutarnji list* 5.3.2008. <http://www.jutarnji.hr/sest-uvjeta-hrvatskoj-za-odlazak-s-balkana/244921/>

Plišić, A. (2006a). Jedinstvena bi trgovinska zona usporila Hrvatsku na putu u EU (Интервју са В. Шкаре-Ожболт). *Jutarnji list* 29.1.2006. <http://www.jutarnji.hr/jedinstvena-bi-trgovinska-zona-hrvatsku-usporila-na-putu-u-eu/14683/>

Plišić, A. (2006b). Djeca političara preko veze lani radial na EXPO-u. *Jutarnji list* 17. 3. 2006. <http://www.jutarnji.hr/djeca-politicara-preko-veze-lani-radila-na-expo-u/23166/>

Presidency Coclusions (1998). <http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00300-R1.EN8.htm>

Ремондино, Е. (2002). *Телевизија иде у рат.* Београд: Clio.

Sanader pozvao Sloveniju da deblokira hrvatske pregovore sa EU. (2009). *Jutarnji list* 31.3.2009. <http://www.jutarnji.hr/sanader-pozvao-sloveniju-da-deblokira-hrvatske-pregovore-s-eu-om/200370/>

Taylor, P. (2007). EU at 50 admired more from afar than from within. *Reuters.Com.* 13.3.2007. <http://www.reuters.com/article/idUSL1249476120070313>

The Struggle in Europe (1937). The Sydney Morning *Herald* 26.6.1937: 16. <http://news.google.com/newspapers?id=tEUVAAAAIBAJ&sjid=mZYDAAAAIBAJ&pg=3111,4166105&dq=western-balkans&hl=en>

The Thessalonniki agenda for the Western Balkans – moving towards european integration. Declaration. (2003) <http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/misc/76291.pdf>

The Week (1904). *Havera&Normanby Star* 16.12.1904: 2. <http://paperspast.natlib.govt.nz/cgi-bin/paperspast?a=d&d=HNS19041216.2.5>

The Western Balkans – Aspirations of the Serbs (1909). *Wanganui Herald* 7.10.1909: 5. <http://paperspast.natlib.govt.nz/cgi-bin/paperspast?a=d&d=WH19091007.2.38>

The Western Balkans (1907). *The Hartford Courant 5.11.1907: 13.* <http://pqasb.pqarchiver.com/courant/access/769007902.html?dids=769007902:769007902&FMT=CITE&FMTS=CITE:AI&type=historic&date=Nov+05,+1907&author=&pub=Hartford+Courant&desc="The+Western+Balkans.">

Theatrical notes (1907). *The New York Times* 31.10.1907: 9. <http://query.nytimes.com/gst/abstract.html?res=9504EFD71F30E233A25752C3A9669D946697D6CF>

Тодорова, М. (2006). *Имагинарни Балкан*. Београд: Библиотека XX век.

Trkanjec, Ž. (2006) Mimica: Hrvatska treba trgovati sa EU, a ne sa zemljama regije (Интервју са Мр. Н. Мимицом, председником саборског одбора за европске интеграције). *Jutarnji list* 3.2.2006. <http://www.jutarnji.hr/mimica—hrvatska-treba-trgovati-s-eu-om—a-ne-zemljama-regije/15736/>

Turks and the Balcans. An interesting study of conditions in southeastern Europe (1897). *The New York Times* 6.26.1897: BR2 <http://query.nytimes.com/gst/abstract.html?res=9F06E1DA1630E132A25755C2A9609C94669ED7CF>

Vurušić, V., Palokaj, A. (2010). Neće biti popuštanja Beogradu: Summit sa ili bez Srbije. *Jutarnji list* 16.3.2010. <http://www.jutarnji.hr/summit-u-brdu-kod-kranja-sa-ili-bez-srbije/637181/>

Whitney, C., R. (1992). Summit in Munich – Leaders in Munich warn rival forces in Bosnian strife. *The New York Times* 8.4.1992: A6. <http://www.nytimes.com/1992/07/08/world/summit-in-munich-leaders-in-munich-warn-rival-forces-in-bosnian-strife.html?pagewanted=all>

Predrag Svilar
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy

Summary

“WESTERN BALKANS” – POLITICAL CONTEXT AND THE MEDIA USAGE

By accessing the content analysis of media archives, available both on the Internet presentations of the most significant and most influential media, press agencies, web search engines, and official public institutions, international government and non-government organizations, we will make an attempt to point to political conditioning, appearances and uses, as well as political etymology of the term Western Balkans. The attention will also be called to the fact that the term has its origin in Anglo-Saxon political and historiographical tradition, through the examples of its use, as well as to the similarities of political relations which bring to its applicability. By analyzing the content of media inscriptions, reports, documents, official announcements, authorial reviews and analyses, it came to a conclusion that Western Balkans occurs as a regional reference in particular historical and political circumstances and that geographical frames it is being used within, could be located outside the time frames and there are specified the particularities of its use.

We will demonstrate that through the analysis of the political context and media usage, Western Balkans could be interpreted on more than one level. Western Balkans can at the same time represent both a terminological construction and a regional reference which expresses the indecisiveness of the West on social and cultural properties of the Balkans and the founding of Balkan cultures as immanently European, but at the same time the means of measurement, which is not only the determination of regionalism, but the determination of historical and political moment likewise. Besides, Western Balkans could also be interpreted as a mean of practical methodology and classification of naming the societies on the Balkans, which are the only outside the European Union frames, but also stand for the synchronization of the Balkanistic discourse with current political and historical circumstances and processes. This only goes to confirm the superiority of the West in producing dominant discourses and their objects so as to determine positions and assign connotative contents within the very same discourses.

Keywords: *Western Balkans, media, politics, Balkanistic discourse*